

Rub a líc jednej mince

Všetky lokality, zapísané do Zoznamu svetového kultúrneho a prírodného dedičstva, sme v tomto čísle predstavili príspevkami renomovaných odborníkov (okrem jaskýň Slovenského krasu, o ktorom sme priniesli obsiahly materiál nedávno – v čísle 2/1995). Uvedomujeme si však, že každá minca má rub i líc. Aj pocta, ktorej sa týmto miestam dostalo, prináša im pravdepodobne i určité starosti. Preto sme sa rozhodli položiť dve otázky tým najzaujímavejším – primátorom miest Banská Štiavnica a Spišské Podhradie, správcovi pamiatkovej rezervácie ľudovej architektúry Vlkolínec a vedúcemu strediska CHKO-BR Slovenský kras.

1. Aké pozitíva prinieslo vášmu mestu (lokalite) zapísanie do Zoznamu svetového kultúrneho a prírodného dedičstva UNESCO?

2. Aké starosti a problémy vám z toho vyplynuli?

Ing. Marián Lichner, primátor mesta Banská Štiavnica:

1. Banská Štiavnica je zatiaľ jediným slovenským historickým mestom zapísaným do Zoznamu svetového dedičstva, čo ju oprávňuje na členstvo v Organizácii miest svetového dedičstva a umožňuje komunikáciu s najvýznamnejšími svetovými historickými mestami. Výmena skúseností s revitalizáciou podobných miest nám dáva možnosť vyhnúť sa niektorým chybám, ktoré sa vyskytujú pri ochrane historického prostredia, najmä v súvislosti s rozvojom cestovného ruchu. Aj my sme zaznamenali evidentný nárast záujmu o naše mesto po jeho vyhlásení za svetové dedičstvo, vzrastá cestovný ruch, zatiaľ v prijateľných hraniciach, a to všetko prináša i investičné impulzy. Podľa predstáv našej samosprávy by sa z Banskej Štiavnice malo stať atraktívne historické mesto, ktoré svojim obyvateľom dokáže poskytnúť plnohodnotné životné podmienky a návštevníkom kvalitné historické prostredie s dobrými službami. Preto chceme všetko to pozitívne, čo zápis do Zoznamu svetového kultúrneho a prírodného dedičstva priniesol a priniesie, pretaviť do konkrétnych výstupov pri formovaní mesta.

2. Zápis medzi najvýznamnejšie pamiatky sveta je nielen poctou, ale i veľkou zodpovednosťou za udržanie, ochranu a využívanie svetového dedičstva. Obnova pamiatkového fondu mesta je dnes pod prísnu medzinárodnou kontrolou, preto samospráva všetky rozhodnutia veľmi starostlivo zvažuje. V prvej etape sme sa museli vysporiadať hlavne s problémom presunu so-

ciálne neprispôsobivých obyvateľov historického jadra mesta do menej exponovaných častí Banskej Štiavnice, podstatne sme museli pritvrdiť boj s vandalizmom, ale i s pamiatkárskym romantizmom. Starosti máme i s efektívnym využitím rastu cestovného ruchu, ktorý si v tejto etape vyžaduje osobitné výdavky z mestského rozpočtu, zatiaľ však nepokryté zvýšenými príjmami. Tento vývoj sme však predvídali, takže nie sme prekvapení, ale problémy kontinuálne riešime.

Dr. Martin Sereďay, zástupca primátora mesta Spišské Podhradie:

1. Zápis do Zoznamu priniesol predovšetkým evidentný nárast záujmu o nás. Pozitíva sa prejavujú zatiaľ iba v malej miere, nakoľko región nie je dostatočne pripravený na poskytovanie turistických služieb na primeranej úrovni. Napriek tomu, za pozitívum možno považovať rozvíjanie malého podnikania práve v oblasti služieb turistického ruchu (stravovacie zariadenia, informačné kancelárie, ubytovacie zariadenia, predaj a výroba suvenírov a pod.). Rovnako povzbudzujúci je záujem občanov o budúcnosť národnej kultúrnej pamiatky Spišský hrad a jeho okolie. Skutočnosť, že sa Spišský hrad ako dominanta celého regiónu dostáva do širokého medzinárodného povedomia (motív telefónnej kreditnej karty v Džakarte, relácie zahraničných televíznych spoločností a i.), odráža sa aj vo vedomí domácich. Oživuje sa niekdajšia spolupatričnosť hradu a mesta, čo možno považovať za veľmi povzbudzivý moment do budúcnosti.

2. Odpoveď na druhú otázku rozdelím do niekoľkých okruhov.

Problém č. 1 – Stav kultúrnych a prírodných pamiatok. Vzhľadom na to, že región okolo Spišského hradu bol dlhé desaťročia prehliadaný a jeho rozvoj (ak vôbec) sa podporoval iba minimálne, stav prírodných a kultúrnych pamiatok je dnes prinajmenej alarmujúci. Celé historické jadro mesta vyžaduje rozsiahlu rekonštrukciu, obnovenie pôvodných funkcií, vzhľadu a rozsiahlu rekonštrukciu domového fondu, ktorý je vo veľkej miere obývaný "sociálne neprispôsobivými skupinami obyvateľstva".

Problém č. 2 – Stav technickej vybavenosti mesta. Spomínané dôvody sa podpísali aj pod stav technickej vybavenosti. V čase, keď ostatné mestá a obce na Slovensku začali budovať novú demokraciu, bola štartová čiara Spišského Podhradia a jeho okolia hodne vzdatu. Takže dosiaľ sa boríme s prekonávaním tohto handicapu. Mesto má v dezolátnom stave kanalizáciu, obrovské prostriedky idú na výstavbu čistiarny odpadových vôd, nemalé sú aj poplatky za znečisťovanie vôd (lebo ešte nie je v prevádzke čistička ani kanalizácia!!!). To sú momenty, ktoré si všimne takmer každý návštevník mesta, preto si z neho neodnáša práve najlepší dojem.

Problém č. 3 – Miestne komunikácie. Riešenie dopravného systému v meste Spišské Podhradie si vyžaduje veľkorysý prístup architektov i kompetentných orgánov. Problémom je technický stav komunikácií, ktoré sú dnes na niektorých miestach až 70 cm nad pôvodnou úrovňou. V dôsledku ich asfaltového povrchu zamokajú základy historických budov, čo prakticky znemožňuje komplexné riešenie revitalizácie historického jadra. Žiaduce je aj odklonenie nákladnej dopravy mimo centra mesta a celkové spomalenie premávky tak, aby námestie začalo znova slúžiť ľuďom, aby sa doprava prispôbila človeku a nie naopak.

Problém č. 4 – Diaľnica. Výstavba diaľnice má nesporne hromadu predností a znamená aj značný prínos pre oblasť, ktorou má prechádzať. Také rozsiahle dielo si však nevyhnutne vyberá aj vysokú daň od životného prostredia. Nie vždy možno úplne zohľadniť všetky požiadavky, treba hľadať kompromisy. V prípade výstavby diaľnice D1 na úseku od Sivej Brady po Branisko však musia platiť iné kritériá. Nešťastím je už to, že týmto územím vôbec diaľnica musí prechádzať. Je však úplne absurdné, aby toto gigantické dielo z betónu, železa a asfaltu prešlo územie, ktorého hodnoty uznal, uznáva, navštevuje a obdivuje celý kultúrny svet. Je absurdné, aby v bezprostrednej blízkosti Spišského hradu (ca 300 m), na území, ktoré bolo do Zoznamu svetového dedičstva zapísané okrem iného aj pre svoju kompaktnosť, vyrástol na ploche takmer 150 x 150 m železobetónový kolos mimoúrovňových napájačov na lokálne komunikácie. Predstava, že by malo byť mesto

na tomto úseku obohatené protihlukovými bariérami, je desivá. Riešenie sa predlžuje a vzbudzuje dojem, že sa tu hrá iba o čas a peniaze. Aj keď všade inde čas znamená peniaze, vo vzťahu k okoliu Spišského hradu znamená čas záchranu hodnôt, ktoré vznikali mnoho storočí. Peniaze sú popri tomto kapitále, ktorý by mohol byť nešťastným riešením nenávratne stratený, úplne nepodstatné. Návrhy, ako trasu riešiť bez ujmy na hodnotách svetového významu, akosi nenachádzajú u kompetentných odozvu. Problémov je mnoho. Všetky sa navzájom podmieňujú a jedny vyvolávajú ďalšie. Tento uzol však možno začať riešiť iba jeho rúznym rozseknutím. Postupné riešenie je síce tiež možné, ale trvalo by podstatne dlhšie a konečný efekt nemožno vôbec zaručiť. Problematikou sa už zaoberala aj vláda SR. V súbore jej opatrení sú zakomponované aj niektoré konkrétne úlohy súvisiace so záchranou pamiatok v regióne. Ďalšie pripomienky sme už postúpili v rámci pripomienkového konania. Dúfame, že táto cesta bude správna, rýchla a úspešná.

Ing. Július Šramo, správca pamiatkovej rezervácie ľudovej architektúry Vlkolínec:

1. Zaradenie Vlkolínca medzi čínsky múr, sochu Slobody alebo egyptské pyramídy je vysokohodnotným ocenením nielen pre mesto Ružomberok (Vlkolínec je jeho mestskou časťou), ale zároveň i významnou poctou pre našu mladú Slovenskú republiku. Týmto aktom ožila nádej, že Vlkolínec sa zachová aj pre ďalšie generácie. Mesto Ružomberok malo už dávno pred zápisom predstavu o jeho oživení a obnove. Táto obec je jedinečná nielen vďaka neporušenej ľudovej architektúre, ale hlavne preto, že v takom výnimočnom prostredí dodnes žijú ľudia. A to si želáme aj do budúcnosti, aby tam duch miesta – genius loci – stále pulzoval a z lokality sa nestal mŕtvy skanzen. Táto predstava bola však pre mesto Ružomberok v celom rozsahu neuskutočniteľná, sme radi, že zápisom do Zoznamu sa zvýšenou mierou zainteresúva i štát. Môžeme povedať, že v poslednom období prejavuje aj stále väčší záujem o riešenie našich problémov, čo predtým nebolo. Chceli by sme, aby Vlkolínec bol ešte väčšou pýchou ako dosiaľ.

2. Starostí a problémov, ktoré vyplynuli zo zápisu, je mnohonásobne viac ako pozitív. Predovšetkým je to neúnosný počet návštevníkov pre túto lokalitu, ich nevedomé správanie. Ďalej je to stále nedostatočné finančné zabezpečenie riešenia obnovy Vlkolínca, nevyriešené majetkovo-právne vzťahy a mnoho problémov v súvislosti s legislatívou, nevyhovujúcu pre túto obec, nevynímajúc presvedčanie občanov, aby venovali väčšiu starostlivosť svojim nehnuteľnostiam.

RUŽOMBEROK

Ing. Mikuláš Rozložník, vedúci strediska CHKO-BR Slovenský kras:

1. Hovorí o CHKO-BR Slovenský kras v súvislosti s jej zaradením do Zoznamu svetových kultúrnych a prírodných pamiatok je nepresné.

Do Zoznamu svetového kultúrneho a prírodného dedičstva boli dňa 6. decembra 1993 zapísané iba jaskyne Slovenského krasu. Keďže nominačný projekt bol spracovaný spoločne a podaný súčasne aj pre jaskyne maďarského Aggtelekského krasu, boli zároveň do Zoznamu zapísané aj tie. Ide teda o bilaterálne svetové prírodné dedičstvo, navyiac, o prvé "čisto" prírodné svetové dedičstvo na Slovensku. Slovenský kras okrem iného charakterizuje sústredený výskyt takmer všetkých krasových foriem nášho klimatického pásma, vrátane jaskýň. Svoje prirodzené pokračovanie má v susednom, južne ležiacom Maďarsku. Tieto územia majú spoločný genetický pôvod a vyznačujú sa sústredeným výskytom najmä podzemných krasových foriem, foriem povrchového krasu a ich vysokou koncentráciou.

Pri výbere pre zaradenie do svetového prírodného dedičstva zavážila vedecká a kultúrna hodnota jaskýň, ich náučný potenciál, ako aj reprezentatívnosť a ojedinelosť foriem. Jaskyne predstavujú ukázkový doklad geomorfologického vývoja krasu v podmienkach miernej klimatickej oblasti.

MAB

Od zapísania do Zoznamu bolo uverejnených niekoľko príspevkov v tlači či televízii a za účasti ministra životného prostredia sa uskutočnila tlačová beseda spojená s prehliadkou jaskýň. Toto zvýšenie popularity možno hodnotiť ako jediné doterajšie pozitívum.

2. Problémov je samozrejme viac. V tejto súvislosti treba realizovať všetky záväzky, ktoré vyplývajú z dohody o svetovom kultúrnom a prírodnom dedičstve, v prvom rade sa musí zabezpečiť označenie, ochrana, zachovanie, prezentovanie a odovzdanie prírodného dedičstva budúcim generáciám. Ide najmä o zabezpečenie takej starostlivosti, ktorá by bola zameraná na funkčnosť prírodného dedičstva v živote spoločnosti a začlenenie jeho ochrany do komplexných plánovacích programov, zriadenie servisu na ochranu, zachovanie a prezentovanie prírodného dedičstva s príslušným personálom, dotovaným prostriedkami na jeho vykonávanie, prijatie zodpovedajúcich právnych, vedeckých, technických, administratívnych a finančných opatrení. Predovšetkým treba zjednotiť postup pri vykonávaní ochrany krasu a vhodne koordinovať pôsobenie existujúcich odborných organizácií (Správy slovenských jaskýň, Správy národných parkov, Slovenskej agentúry životného prostredia), ale aj dobrovoľných speleologických združení. Urobíme všetko, čo je v našich silách, sami to však nie sme schopní zabezpečiť.

